

НАДА ПЕТРОВИЋ
Београд

Кратко саопштење
(уз критичко издање научне грађе)
УДК 930.251:94(=163.41)(497.16)"1918"
DOI 10.7251/GUARS1810325P

ДОКУМЕНТА СВЕДОЧЕ

О Д Л У К А ВЕЛИКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ СРПСКОГ НАРОДА У ЦРНОЈ ГОРИ, ДОНЕТА НА СЕДНИЦИ ОД 13. НОВЕМБРА 1918. У ПОДГОРИЦИ

Ове, 2018. године, навршава се 100 година од тзв. Подгоричке скупштине, односно уједињења Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе. Оригиналан текст Одлуке Велике Народне скупштине српског народа у Црној Гори, донете на седници 13/26. новембра 1918. у Подгорици, чува се у Архиву Југославије у збирци Др Војислав Јовановић Маранбо (АЈ–335–5).

Крајем 20. и почетком 21. века Одлуку Подгоричке скупштине оспоравају многи црногорски историчари, а и раније је Подгоричка скупштина била тема и предмет многих расправа и анализа, публицистичких, мемоарских, научних и других скупова и приказа.

Након уједињења Србије и Црне Горе уследило је стварање *Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца* 1. децембра 1918, преименоване у *Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (КСХС)* у лето 1920, затим *Краљевина Југославије (КЈ)* 3. септембра 1929, *Демократске Федеративне Југославије (ДФЈ)* 1945, а од 29. новембра 1945. *Федеративне Народне Републике Југославији (ФНРЈ)*, затим *Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ)* од 1963, *Савезне Републике Југославије (СРЈ)* од 1992. Земља која је седам пута мењала називе и границе распала се 1991. сецесијом Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине и Македоније, док су Србија и Црна Гора биле у Савезној Републици Југославији од 1992, а *Државна заједница Србија и Црна Гора* од 2003, а коначно су се разишле 2006, тј. раздвојиле после 88 година и постале две одвојене и независне државе.

Документ: Одлука Велике Народне Скупштине Српског Народа у Црној Гори, донета на седници од 13. новембра 1918. у Подгорици, доноси се у интегралном и целовитом облику.

Текст Одлуке гласи:

ОДЛУКА ПОДГОРИЧКЕ СКУПШТИНЕ О УЈЕДИЊЕЊУ
ЦРНЕ ГОРЕ И СРБИЈЕ 13. XI 1918.

О Д Л У К А
ВЕЛИКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ СРПСКОГ НАРОДА
У ЦРНОЈ ГОРИ, ДОНИЈЕТА НА СЈЕДНИЦИ
ОД 13. НОВЕМБРА 1918. У ПОДГОРИЦИ

На основу истакнутога начела: самоодређења народа, које је прихватио и прокламовао као услов будућег свјетског мира апостол човјечанства, предсједник Сједињених Сјеверо-Америчких Држава г. Вилсон – а усвојиле га наше велике савезнице и пријатељице Енглеска, Француска и Италија – Велика народна скупштина, српскога народа у Црној Гори, изабрана слободном вољом народном и окупљена у Подгорици 11. новембра текуће године, да се у питању своје земље определијели, изјављује:

1. Српски народ у Црној Гори једне је крви, језика и тежње, једне вјере и обичаја с народом који живи у Србији и другим српским крајевима; заједничка им је славна прошлост, којом се одушевљавају, заједнички идеали, заједнички народни јунаци, заједничка патња, заједничко све што један народ чини народом.

Кад је у Средњем вијеку формирана српска држава под династијом славних Немањића, одмах, у почетку њеног стварања, српски народ у границама данашње Црне Горе ушао је у састав њен и за вријеме њеног трајања (око 200 година) играо у њој важну улогу.

Пред најездом турском пала је та наша држава и српски народ допао ропства. За вријеме робовања чињени су очајни покушаји у народу да се ропства ослободи, дизани ради тога, више пута, народни устанци, који су у крви угушивани. У томе је српски народ у Црној Гори предњачио и први успио, да у својим кршевима заснује гнијездо слободе и ослободи се турскога ропства. И од тада, његове тежње и његови идеали били су: ослобођење и уједињење цијелог српског племена. То је био његов вјековни сан.

Почетком XIX вијека устају Срби у Србији под витешким Карађорђем, ослобађају се турског јарма и ударају темељ данашњој Србији. Од тада Срби из Србије и Срби из Црне Горе раде увијек заједнички на заједничком идеалу: ослобођењу и уједињењу српског народа. Вођени су ради тога идеала ослободилачки ратови, проливено море српске крви, увијек заједнички. Али, успјех је свакад био мали: Турска је још увијек била толико моћна да сама осујети наше ослобођење и уједињење, а уз то је у том послу имала искреног помагача, вјековног непријатеља нашег народа, подмуклу Аустро-Угарску, која је свагда гледала у нашем успјеху свој неуспјех, у нашој срећи своју несрећу, у нашем јединству свој распад.

На Берлинском Конгресу, послвије крвавог рата, који су водиле Србија и Црна Гора, помагане братском Русијом, за ослобођење и уједињење својих

саплеменика, Аустро-Угарска је успјела, да им осујети и одузме све плодове те борбе, да приграби себи двије класичне српске области Босну и Херцеговину, у којима је и пукла прва пушка за ослобођење, и да између Србије и Црне Горе, у Новопазарском Санџаку, насељеном компактном масом српског живља, остане и даље турска власт, а уз њу аустријски гарнизони, те да Аустрија и Турска заједнички чувају да се Србија и Црна Гора не уједине, да и покушај за то онемогуће.

Балкански рат имао је такођер циљ: ослобођење и уједињење српства. Србија и Црна Гора, као двије сестре, ушле су заједнички у рат, пролиле доста крви и постигле знатне резултате: велики дио нашега народа био је ослобођен турске власти и присаједињен Србији и Црној Гори. Нестало је тада и оног појаса који их је дотле раздвајао, и народ је живо настојао да оствари своју завјетну мисао: уједињење, али томе су стали на пут династички интереси и наш вјековни непријатељ Аустро-Угарска, која је била ријешена да чак и мачем спријечи наше уједињење. С тога нас је напала и тиме изазвала свјетски рат, узевши као изговор за тај рат убијство аустро-угарског престолонашљедника у Сарајеву. Цио наш народ зна да би нас Аустро-Угарска напала и да није било тога убијства, и да се она за тај напад, још прије тога убијства, журно спремала.

2. Економски интереси Црне Горе нераздвојно су везани за Србију и остале српске крајеве, Одвојена од њих, а при томе по самој природи земљишта иајсиромашнији крај, можда у цијелом свијету, она не би имала никаквих услова за самостални живот, она би била унапред осуђена на смрт. Нама је добро познато како је и до ропства аустро-угарског било тешко живјети у Црној Гори, и да је велики дио наше радне снаге био принуђен да одлази у Америку, да у тешким радовима тамо зарађује насушни хљеб и шаље својима на дому. Послије овога рата у коме је непријатељ опљачкао и одузео нашем народу све до голе душе, оставио га без игде ичега, опстанак Црне Горе, као засебне државе, постао је још више немогућ.

Дакле, и економски интерес српског народа у Црној Гори императивно тражи уједињење са браћом у Србији и осталим нашим крајевима.

3. Политички интереси, такође, изискују уједињење. Поред велике уједињене Југославије, какав би биједан политички значај имала малена, слаба, сиротна Црна Гора, мислимо није потребно нарочито истицати.

Дакле, сви наведени разлози речито говоре, да је једини спас нашег народа у уједињењу. **Уједињење или смрт** данас је општи поклич, који одјекује широм наше земље: Уједињење тражи цјелокупни српски народ у Црној Гори. Уједињење то не жели и неће једино досадашња црногорска династија. Она сматра да је то уједињење противно њеним интересима, а они су јој увијек били пречи од интереса цијелог нашег народа. Покушавало се, да се и она склони да у овом великом питању народне будућности изађе на сусрет жељи свога народа, предочавано јој је, да би јој ту жртву народ обилато наградио, али то није помогло! Садашњи преставник те династије Краљ Никола, најизразитији

је тип крутог апсолутизма. За све вријеме његове дуге владавине, за њега, као и за Луја XIV, важила је догма, од које никад оступио није, изражена у познатој реченици: *L'état c'est moi* – држава сам ја!

И капитулација Црне Горе, којом је бачена љага на вијековима славом увјенчано црногорско оружје, дјело је његово. Предао је свој народ у ропство, против његове воље, горе и срамније него што је било турско, и све учинио да осим њега нико не умакне томе ропству! Не знајући ко ће бити побједилац у овом великом рату, оставио је у ропству и једног свога сина, да помоћу њега одржава везе с Централним силама и томе се осигура у случају њихове побједе, а сам побјегао, направио се мученик кога је – како је то он сам изрично говорио – цио народ напустио, издао и предао се непријатељу, а он једини вјеран савезницима, успио да избегне! То би му ваљало у случају побједе наших савезника над Централним силама. Међутим, у нас је добро познато, да он овај рат никад није ни водио искрено, о чему постоји довољно доказа.

Кад је и последије окупације, код Црногораца, у земљи и ван ове, настао покрет за ослобођење и уједињење, аустро-угарске власти су одлучно устале противу тога, јавно су агитовале за Краља Николу, шириле и распрости-рале листове, који су о његовом трошку излазили у Француској и Швајцарској, дакле, свим средствима радиле су за сепаратизам Црне Горе и интересе Краља Николе.

Док су Црногорци патили и страдали у најстрашнијем ропству за које историја зна, док су мучени, убијани, вјешани и срамоћени на све могуће начине, какве је једна перфидна и покварена држава могла да измисли, дотле је Краљ угодно живио у Паризу. Он никад ништа није унио да нашем мученичком народу олакша судбину. Он никада није у јавности подигао гласа и протествовао против нечовјечног поступања и истребљења које је Аустро-Угарска вршила у нашој земљи. Очеvidно, он се чувао да се не би замјерио својој пријатељици Аустро-Угарској, да тиме не би лично што изгубио, док о народу није ни мислио ни водио рачуна.

На основу свега изложенога Српска Велика Народна скупштина у Црној Гори, као вјерни тумач жеља и воље цјелокупног српског народа у њој, вјерна историјским предањима и завјетима својих предака, који су се за њих вијекови-ма херојски борили, – једногласно и поименичним гласањем одлучује:

1. Да се Краљ Никола I. Петровић – Његош и његова династија збаци с црногорског пријестола;
2. Да се Црна Гора с братском Србијом уједини у једну једину државу под династијом Карађорђевића, те тако уједињене ступе у заједничку Отаџбину нашег троименог народа Срба, Хрвата и Словенаца;
3. Да се изабере Извршни народни одбор од 5 лица, који ће руководити пословима, док се уједињење Србије и Црне Горе не приведе крају; и

4. Да се о овој скупштинској одлуци извијести бивши краљ Црне Горе Никола Петровић, Влада Краљевине Србије, пријатељске Споразумне силе и све неутралне државе.

Секретари:
Љубомир Вуксановић,
Милан Бајић,
Радован Бошковвић,
Лука Вукотић,
Новица Шћепановић,
Михаило Јовановић.

Председник,
Саво Церовић.

Потпредседници:
Лазар Дамјановић,
Саво Фатић.

Посланици:

Арсо Петровић, Александар Бојовић, Александар Поповић, Алекса Мартиновић, Алекса Бајић, Божидар Томовић, Благота Селић, Блажо Беговић, Блажо Лекић, Благота Радевић, Богдан Обрадовић, Богдан Бојовић, Василије Дракић, Васо Новаковић, Васо Бурановић, Велимир Јојић, Вукан Буровић, Вуко Пулевић, Вукајло Девић, Видо Милошевић, Величко Лазаревић, Глиша Лаловић, Гаврило Комненовић, Грујица Ускоковић, Душан Групковић, Димитрије Грујић, Дажберни Муса, Данило Радоичић, Душан Матановић, Душан Поповић, Живко Павићевић, Живко Драговић, Зарија Вуковић, Иво Вукотић, Илија Гвозденовић, Иво Копривица, Илија Мандић, Јевто Поповић, Јован Хајдуковић, Јово Лазаревић, Јован Станковић, Јагош Вешовић, Јован Дапчевић, Јанко Спасојевић, Јово Радовић, Јаков Зарубица, Јован Нетковић, Јово Пајовић, Крсто Радуловић, Крсто Јаблан, Крсто Станишић, Кирило Балшић, Крсто Раичковић, Косто Љешевић, Коста Пајовић, Љубо Гломазић, Љубо Павић, Љубо Церовић, Љубо Бакић, Љубо Кујунџић, Љубомир Поповић, Милутин Лопичић, Мирко Вујисић, Милоје Милетић, Мираш Радоњић, Марко Даковић, Мирчета Головић, Марко Матановић, Милош Брајовић, Михаило Божовић, Миљко Булајић, Милош Радовић, Митрополит Дожић, Мило Делевић, Мустафа Рашковић, Марко Нулафић, Миро Гломазић, Милош Јовановић, Миличко Лазаревић, Муса Сејдула, Миша Драшковић, Мехмед-ага Батут, Митар Вукчевић, Милосав Раичевић, Миле Димитријевић, Марко Кнежевић, Муфтија Шећеркадић, Митар Обрадовић, Марко Ракочевић, Милан Вукотић, Марко Симовић, Марко Савићевић, Милан Ненезић, Махмуд-бег Мановић, Милић Дабетић, Митар Вишњић, Митар Иличковић, Милан Поповић, Милан Терић, Милош Поповић, Нешко Радовић, Никола Симовић, Никола Јовићевић, Никола Марковић, Никола Пејовић, Никола Булатовић, Ново Вугделић, Никодим Цемовић, Никола Ковачевић, Ново Вучић, Никола Мићовић, Назим-бег Махмудбеговић, Ника Ујкић, Новица Поповић, Новак Ковачевић, Никола Клисић, Омер-бег Селмановић, Петар Мијановић, Павле Жижић, Петар Поповић, Перо

Калуђеровић, Прокопије Шилјак, Петар Лукић, Прокопије Вековић, Перо Врбица, Петар Хајдуковић, Радован Томић, Ристо Чолаковић, Радуле Јауковић, Ристо Јојић, Ристо Вујачић, Радоје Николић, Радосав Јоксимовић, Стево Вукотић, Станко Радовић, Стеван Гошовић, Саво Пауновић, Станко Обрадовић, Стево Јовићевић, Саво Спасојевић, Суљо Петровић, Саво Вукојичић, Серафим Царић, Саит Дивановић, Стеван Николић, Спасоје Радуловић, Спасоје Пилелтић, Сава Драговић, Томица Ивановић, Тома Јоксимовић, Томо Полексић, Урош Марић, Филип Павићевић, Филип Мајић, Фратер Дашко Креза, Хамдија Хасан Беговић."¹

Поред оригиналног документа – *Одлуке Велике Народне Скупштине српског народа у Црној Гори донете на седници 13/26. новембра 1918. у Подгорици* – који се чува у Архиву Југославије, која је руком писана и коју су ручно потписали председник Скупштине Саво Церовић, два потпредседника: Лазар Дамјановић и Саво Фотић и шест секретара: Љубомир Вуксановић, Милан Бајић, Радован Бошковић, Лука Вукотић, Новица Шћепановић, и Михајло Јовановић, *Одлука* садржи и својеручне потписе свих посланика.

Одмах по заседању *Одлука подгоричке скупштине* штампана је у облику већег плаката у штампарији "Рајнвајн" у Цетињу, са комплетним текстом и потписима. Више примерака *Одлуке* у виду плаката одмах је достављено Андрији Радовићу² у Париз. Из Париза је он послао по један примерак Жоржу Клемансоу, Лојду Џорџу, Орланду, пуковнику Хаузу, Пишону, Белфуру, Сонину, амбасадору Сједињених Америчких Држава Шарпу и лорду Дербију.

Одлуком Велике народне скупштине српског народа у Црној Гори, донетој на седници од 13/26 новембра 1918 у Подгорици, бавили су се многи историчари, нарочито у периоду између два светска рата, а и касније, све до 2006, када је Црна Гора референдумом од 21. маја 2006. постала самостална држава.

Од 1919. до краја 20. века *Одлуку* су објављивали у скраћеној верзији: Јанко Спасојевић, *Црна Гора и Србија, како је извршено њихово уједињење*, Париз 1919; Алекса К. Матановић, *Одлука Велике Народне скупштине*, Народна ријеч, 50 од 26. новембра 1919; Фердо Шишић, *Документи о постанку Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Загреб 1920, стр. 261; Светозар Томић, *Десетогодишњица уједињења Црне Горе и Србије*, Братство, књ. XXIII, Београд 1929, стр. 164–168; Јован Ћетковић, *Ујединитељи Црне Горе и Србије*, Дубровник 1940, стр. 299–302; Драгослав Јанковић и Богдан Кризман, *Грађа о стварању југословенске државе* (1. I – 20. XII 1918.), Београд 1964, стр. 655–658. Dimitrije Dimo Vujić, *Podgorička skupština 1918*, Zagreb 1989; Интеграл-

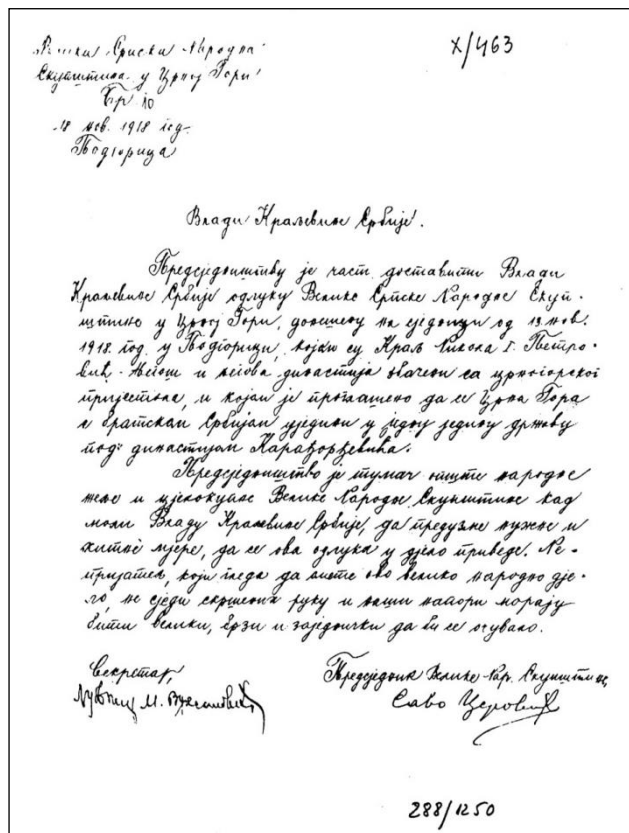
¹ Архив Југославије, Збирка Др Војислава Јовановића Маранбоа (АЈ–335–5)

² Андрија Радовић (Мартиновићи, 1872 – Београд, 1947), црногорски, српски и југословенски политичар. Члан Народне странке, борац за парламентарну демократију, председник Владе Црне Горе у два наврата (1907. и 1916–1917). У време Великог рата заговорник уједињења Црне Горе са Србијом. Члан Демократске странке у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца.

на документа са научним апаратом на тему *Подгоричка скупштина 1918, документа*, објавио је Јован Р. Бојовић, у издању "Дечијих новина" из Горњег Милановца, 1989.

Политичар Мијат Шуковић објавио је књигу: *Podgorička skupština 1918, Podgorica 1999*, у којој даје анализу и другачије – **извитоперено** – виђење догађања и документа од пре 100 година.

Треба имати на уму да је архивска грађа историјски извор првог реда, па самим тим и документа *Подгоричке скупштине* представљају део историје Србије и Црне Горе, које су 88 година биле у једној државној творевини.

Факсимил обавјештења Подгоричке скупштине влади Краљевине Србије о уједињењу Црне Горе и Србије